

Vzpon ali zaton slovenske medicinske etike

O teorijah v sodobni družbi na okrogli mizi 13. Hipokratovega srečanja

■ **Alenka Höfferle Felc**, dr. med., spec. fizikalne in rehabilitacijske medicine, prof. angleškega in francoskega jezika, je upokojena, bila je profesorica na gimnaziji, napovedovalka na radiu in zdravnica.

V Domu sv. Jožefa v Celju je 4. marca 2023 potekalo 13. Hipokratovo srečanje z naslovom Vzpon ali zaton slovenske medicinske etike. Srečanje je organiziralo Združenje slovenskih katoliških zdravnikov v sodelovanju z vodstvom Doma sv. Jožefa ob desetletnici smrti akademika prof. dr. Jožeta Trontlja, obenem pa smo se spominjali obletnic še dveh velikih mož, ki sta delovala na področju slovenske medicinske etike in deontologije: minilo je namreč tudi deset let od smrti prof. dr. Antona Dolenca in 30 let od smrti akademika prof. dr. Janeza Milčinskega.

Na okrogli mizi je sodelovalo pet uglednih zdravnikov in predstavnik pedagoške stroke, saj se vse začne v šoli: doc. dr. Božidar Voljč, predsednik *Republiške komisije za medicinsko etiko* (KME), prof. dr. Jože Balažič, predstojnik Katedre za sodno medicino na medicinskih fakultetah v Ljubljani in Mariboru, prof. dr. Urh Grošel, pediater endokrinolog in mag. bioetike, prof. dr. Matjaž Zwitter, profesor medicinske etike na MF v Mariboru, prof. dr. Štefan Grosek, pediater intenzivist, ter p. dr. Silvo Šinkovec, jezuit, defektolog, teolog, dolgoletni urednik revije *Vzgoja* in direktor *Inštituta Franca Pedička*.

Lotili smo se treh tem, ki trenutno najbolj vznemirjajo slovensko javnost in sodobno družbo nasploh. Zanimalo nas je, kako nam uspeva usklajevati težnje, ki zadevajo evtanazijo, ugovor vesti in teorijo spola s Hipokratovo prisego in poslanstvom zdravnika. Ali še velja prisega o spoštovanju življenja od spočetja do naravne smrti?

O evtanaziji

Ker je društvo *Srebrna nit* pripravilo *Zakon o pomoči pri prostovoljnem končanju življenja* (ZPPKŽ), smo najprej poslušali

leta 2013 posneto izjavo prof. dr. Jožeta Trontlja, v kateri smo slišali kar nekaj svaril ob izvajanju evtanazije v deželah, kjer je uzakonjena: razmišljanje o prihrankih, torej finančno vrednotenje življenja, občutek dolžnosti samoodstranitve prizadetih,

poseg brez privolitve ali misel na presaditev organov ... Ni zakona, ki bi ga ne bilo mogoče zlorabiti.

Obstajajo argumenti zoper sprejetje takega zakona?

Slišali smo, da profesorji na medicinski fakulteti lahko učijo svoje študente le o življenju, reševanju življenja, pomoči ljudem, nikakor pa ne 'obrta ubijanja'. To v nobenem primeru ne more biti del zdravniškega poklica. Mladi, tudi študentje medicine, precej lahkotno gledajo na to težavo. Vzrok je slaba, neustrezna obveščenenost. Že ko jih človek spomni na njihovo lastno družino, na njihove stare starše, se zavedo, za kaj pravzaprav gre.

Pri opustitvi nesmiselnega intenzivnega zdravljenja pri umirajočem pacientu se slišati izraz pasivna evtanazija, vendar tako z etičnega kot strokovnega vidika ne gre za evtanazijo, pač pa za edino pravičen medicinski ukrep. Treba je poudariti, da ima bolnik vedno pravico, da odkloni zdravljenje, torej njegova avtonomnost v nobenem pogledu ni kršena.

V prvem predlogu *Srebrne niti* je bilo kot merilo omenjeno nepopravljivo funkcionalno stanje, kar velja za vsakega starajočega se človeka. Tudi kriteriji, ki jih navajajo v državah, kjer je evtanazija uzakonjena (trpljenje, neozdravljiva bolezen, kratko preživetje, prostovoljno soglasje bolnika), so problematični: trpljenje je subjektivno, neozdravljive so vse kronične bolezni, pričakovano preživetje pa – iz izkušenj vemo, da ga ni mogoče napovedati; zgodi se celo, da gre za zmotno diagnozo. Vprašljiv je tudi kriterij prostovoljnega pristanka, še zlasti pri bolnikih, ki so povsem odvisni od nege drugih; pri teh je čisto mogoče, da se bodo želeli umakniti, da ne bi bili v breme družini. Treba je reči, da vprašanje evtanazije zadeva širšo družbo, ne le odnosa bolnik – zdravnik.

Državna komisija za medicinsko etiko ocenjuje, da predlagani zakon pomeni velik poseg v etično tradicijo zdravniškega poklica in slovenskega zdravstva ter v pravno ureditev slovenske družbe, njen kulturni in sociološki odnos do smrti. Zakon sicer predvideva pomoč pri prostovoljnem končanju življenja, a v resnici dopušča tudi evtanazijo. V obeh primerih gre za nasilno prekinitve življenja oziroma usmrtitev. Potrebna je poglobljena strokovna javna razprava o praksah in posledicah takšnega zakona. Komisija v sedanjosti sestavi ne bo odstopila od svojih stališč. A ker člane po zakonu imenuje minister, ta pa komisijo lahko tudi razpusti, obstaja možnost, da v primeru vladnega interesa imenuje vanjo ljudi, ki novemu predlogu ne bodo nasprotovali.

Hipokrat ne bi poudarjal spoštovanja življenja, če se evtanazija v tistih časih ne bi že izvajala. Odnos do evtanazije je oblikovala Evropa s svojo krščansko kulturo in civilizacijo: Tomaž Akvinski je v 13. stoletju pisal o samomoru kot o

izrazu posameznikove nevhvaležnosti do življenja, ki je Božji dar, zato pomeni zanemarjanje možnosti samouresničitve in izogibanje dolžnostim do družbe in bližnjih. S tem pogledom je odločilno oblikoval evropsko stališče do evtanazije in samomora.

Ena od desetih Božjih zapovedi se glasi: Ne ubijaj! Življenje je podarjeno, je sveto, zato je nedotakljivo. Na žalost svetost življenja ni omenjena v slovenski ustavi, čeprav se je o tem veliko razpravljalo. Omenjena pa je nedotakljivost življenja. Ne spoštujmo pravic, spoštujmo človeka v vseh trenutkih njegovega življenja!

Dr. Franc Pediček je ob terminu tanatologika zapisal, da ne pomeni le priprave na smrt, ampak poudarja obe plati življenja, ki sta neizogibni v vseh obdobjih našega obstoja: je zmaga in je poraz, je razvoj in je zdrs, napredek in nazadovanje, rojstvo in smrt ... Tudi v odhajanju, v bolezni je življenje. Ta dvojnost je temeljno načelo, neločljivi del človeške eksistence. Če to ozavestimo, oblikujemo tudi svoj odnos do smrti, poslavljanja in evtanazije: zavemo se, kako pomemben in svet je trenutek dokončnega zemeljskega slovesa; dejanje evtanazije pa poruši vzvišenost in svetost teh poslednjih trenutkov.

Poleg tega se prav v trpljenju, ob padcih in zdrsih največ naučimo: so priložnost za osebno rast, za učenje, so del 'Božje pedagogike', ki je skrivnostna, a tudi plemenita in odrešujoča. Če to priložnost odmaknemo, veliko izgubimo ... zlasti na duhovnem področju.

V posneti izjavi akademika prof. dr. Trontlja, ko pravi, da so v Belgiji šli čez vse meje, je zaznati nenavadno, zanj popolnoma neznačilno ostro obsodbo početja v zvezi z izvajanjem zakona o evtanaziji v tej državi – kot bi slutil, da bodo leta 2014 zakon razširili tudi na mladostnike.

Pri zakonu o evtanaziji se na osnovi nekizjemnih primerov, ki so vedno bili in vedno bodo, piše zakon, ki velja za vse brez izjeme, kar je izrazito napačno, etično vprašljivo izhodišče. Na Nizozemskem je bila tako kar tretjina evtanazij brez privolitve, čeprav je bila vsaj polovica evtanaziranih zmožna dati soglasje!

Obstaja tudi protokol o evtanaziji težko bolnih novorojencev, kar nesporno vpliva

na občutljivost do otrok s težkimi okvarami in močno spominja na nacistične programe.

Letos mineva deset let tudi od smrti Edmunda Daniela Pellegrina, ameriškega velikana bioetike z *Univerze Georgetown* v ZDA. Zastopal je stališče, da nihče nima pravice prositi zdravnika, da bi mu skrajšal življenje, saj že samo vprašanje ogroža zdravnikovo temeljno poslanstvo in krni njegovo občutljivost do sočloveka.

Ne smemo pozabiti vprašanja visokega števila samomorov v Sloveniji. Ali bodo postali napori za preprečevanje teh pojavov nepotrebni, ker se je človek pač tako odločil? Zakaj ves trud, če se mu na drugi strani ponuja pomoč pri tem dejanju?

Kot je poudarjal že prof. Trontelj, je treba vse napore, sredstva in ustvarjalnost usmerjati v dobro blažilno nego. Vemo, da imajo države, kjer je evtanazija zelo razvita, slabo paliativno oskrbo. Ta ponuja tudi duhovno razsežnost, v kateri se skriva skrivnostnost poslednjih trenutkov, kar se veliko premalo poudarja. Tisti, ki se ukvarjajo s tem, pričujejo o učinkovitem blaženju stisk ob izteku življenja. Akademik Trontelj je zapisal, da je zadnjim dnevom življenja mogoče odvzeti nepotrebno trpljenje in jim povrniti mir, dostojanstvo in uglašenost z naravo, s tem pa obnoviti družinsko in družbeno funkcijo, ki jo imajo od nekdaj. Humanost in stopnja civilizacije se bosta vse bolj merili po tem, kaj je družba voljna storiti za svoje umirajoče.

Ugovor vesti

Pri tem najpogosteje pomislimo na izvajanje splava. Na Hrvaškem je približno 60 % zdravstvenih delavcev, ki uveljavljajo ugovor vesti, v Italiji npr. v pokrajini Lazio 90 %. Pri nas pa je že skoraj navadi, da se zavračajo kandidati za specializacijo iz ginekologije in porodništva, če želijo uveljavljati ugovor vesti. A treba je omeniti na sodišču dobljeno tožbo ene od tako zavrženih kandidatke.

Pravica do življenja je zapisana v ustavo. Življenje je opredeljeno kot nedotakljivo; zdi se, da s tem trči ob pravico do svobodnega odločanja o rojstvu otrok, ki vključuje tudi splav oziroma odpira možnost za izvajanje splava. Za mno-

ge je otrok v maternici lastnina, ne dar. In vendar ima zarodek moralni status, nima pa še pravnega.

Večina splavov se izvede pri poročenih ženah, in to iz ekonomskih razlogov. Potrebno bi bilo obvezno svetovanje, a so zagovorniki splava odločno proti. Najbrž bi bilo drugače, če bi z otroškimi dodatki pokrili stroške, kar bi lahko opravljal demografski inštitut, ki so ga na žalost ukinili.

Vzgoja ima izjemen pomen pri učenju etike oziroma etičnosti in oblikovanju notranjega čuta, vesti, ki je nad pravno ravno, nad zakoni. Občutek za dobro, pravično in etično bi morali vnesti v vse pore življenja, na vse ravni izobraževanja, a prva je pri tem družina, ki je najboljša šola za etiko. Etike se je treba učiti in je proces, ki ne pozna konca. Razmišljanje je pomembno, a čutenje je ključno. Dobro je deloval program za gimnazijce v Berlinu. Kot prostovoljci so se na delo pripravili in ga potem izvajali v domovih za starejše. Po tej izkušnji so se veliko pogovarjali. Refleksija o posledicah našega ravnanja in vplivu na druge je pomembna. Nikjer v Evropi ni v šolah namenjenega tako malo časa pouku o etiki in religiji kot v Sloveniji. Če hočemo zdravo družbo, moramo otroke učiti osmisli življenje in s tem začeti že v vrtcu. Kajti prav to obdobje je pomembno, da otrok dobi občutek za to, kaj je prav in kaj narobe. Skratka, etični čut mora biti zgodaj privzgojen. Prav ugovor vesti je izjemno pomembna varovalka poklicne avtonomije zdravnikov in je nad zakonom.

Teorija spola

Teh vprašanj ni najti v učbenikih medicinske etike in deontologije, ker gre za sodobno teorijo.

Potem ko je šest ustavnih sodnikov avgusta 2022 dalo zeleno luč družinskemu zakoniku, ki razširja definicijo zakonske zveze in zunajzakonske skupnosti tudi na istospolne partnerje, obstaja bojazen, da bodo aktivisti oziroma organizacije, ki skrbijo za popularizacijo ideologije LGBTQIA+, storili vse, da bi v šole prišel učbenik *Ljubezen je ljubezen*.

Razlikovati moramo med transseksualnostjo in interseksualnostjo. Pri slednji

gre za redko, prirojeno stanje, ko novorojenčkovega spola ni mogoče jasno opredeliti, ker njegovi zunanji spolni znaki niso v polnosti oblikovani. Pri transseksualnosti oziroma transspolnosti pa gre za počutje, ki ni skladno s pripisanim spolom: tak primer sta bili pisateljica George Sand in pri nas znana pravnica Ljuba Prener. Obe sta se počutili kot moška, kar je treba dopustiti in spoštovati. Če pa v to poseže medicina, sproži nepovratno mutilacijo, saj takšna sprememba spola pomeni fizično in psihično pohabljenje osebnosti ter obsojenost na dosmrtno jemanje hormonov.

A treba se je zavedati, da je spol biološko dejstvo. Enako kot 70-letnik, ki je sicer lahko biološko nekaj let starejši ali mlajši, ne more pa se razglasiti za tridesetletnika, tudi ženska ne more trdit, da je moški, in obratno. Število najstnic s spolno disforijo je v zadnjem času z 0,01 % naraslo na 2 %; to je lahko trend, nekakšna epidemija, ne pa biologija. V več kot 90 % motnja izgine sama od sebe, če pa se poseže v telo, pride, kot omenjeno, do nepovratnih mutilacij, ki že sprožajo sodne spore.

Pri teoriji spola ne gre le za modno muho; gre za načrtno, sto let staro ideologijo, ki izvira iz Gramscijeve zamisli, da je treba poseči v narodno, domovinsko, jezikovno, družinsko in spolno identiteto in s tem osamiti in oslabiti človeka, saj je le tako mogoče z lahkoto manipulirati z njim. Pogosto je slišati trditve, da je zavzemanje za enakost spolov demokratično, a pri tem ne gre za demokracijo, gre za totalitarizem, kjer ni prostora za drugačnost. Če si kdo drzne razmišljati drugače, postane razredni sovražnik. Paradoksalno je, da je kljub poudarjanju enakosti spolov vse več. Zakaj, če so vsi enaki? Osnovno načelo filozofije je spoznavanje resničnosti. Ko pa človeka ne zanima več dejanska stvarnost, ampak jo skuša ustvarjati sam s svojim umišljanjem, je to pobeg v utopijo, ki vodi v propad. Skladnost našega razmišljanja z resničnostjo je znanost, samo to ima svojo težo. Vse drugo je konstrukt. In če se otroku da možnost, da se do 6. razreda (mladoletni) odloči za spol, je to kriminalno dejanje, ker gre za poseganje v osebni prostor. Poseganje v otrokovo identiteto, ko ta še ni oblikovana, je ne-

Foto: BS

dopustno dejanje, kot pedofilija. Tovrstna poseganja so že obravnavana na sodiščih. Razpravljavci so se strinjali, da se je treba pogovarjati, se ne bati svojih stališč, še manj oznak oziroma delitev na napredne in konservativne. Potrebno in pomembno je ozavestiti negativne pojave v družbi, nanje opozoriti in se jim zoperstaviti. Semena, ki so jih zasejali ugledni predhodniki na področju medicinske etike, so vzklila. In ta 'drevesa' bomo negovali tudi naprej.

Tema naslednjega žarišča:
**Vzgoja za solidarnost
 in medgeneracijsko
 sožitje**